

Quick scan Archeologie Amsterdam Westhaven en Kabelweg

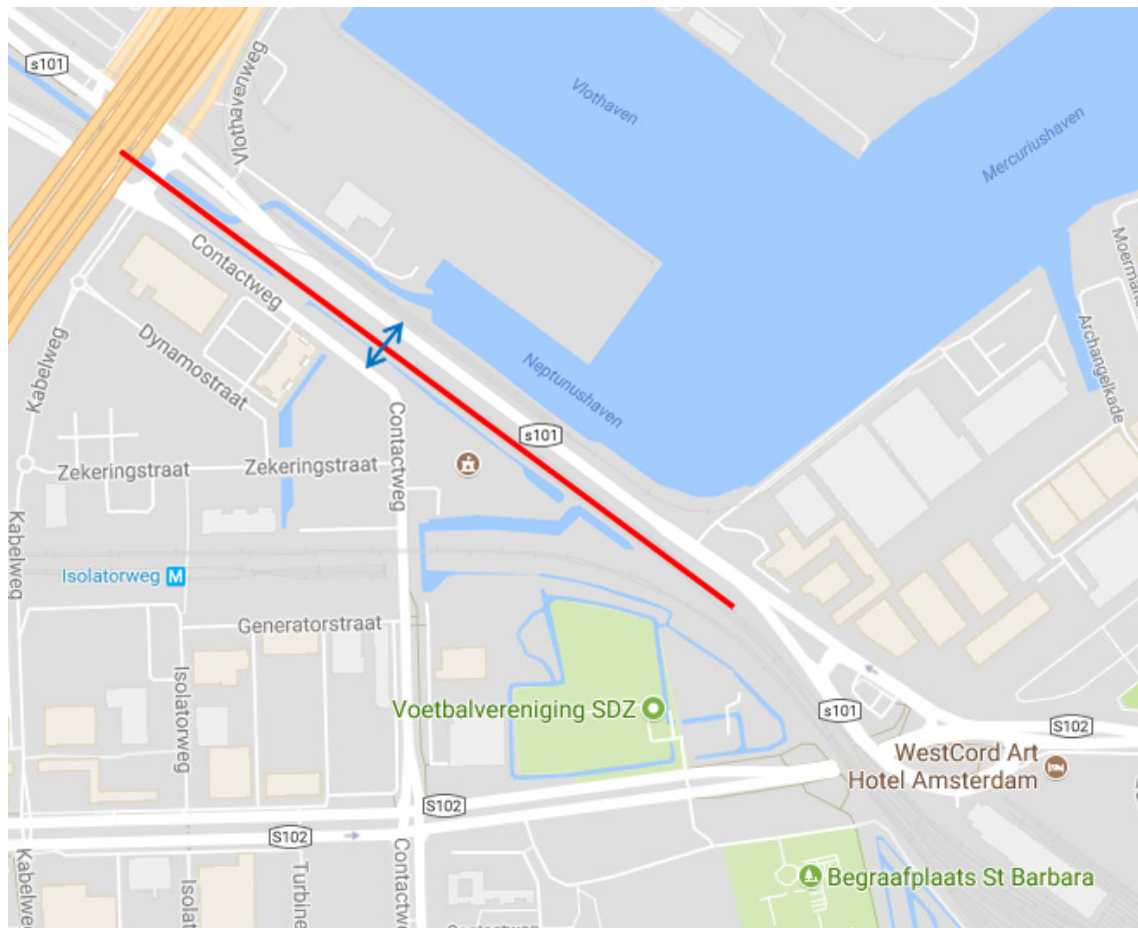
Opsteller: Suzanne van der A
Vakspecialist Archeologie / Senior KNA Archeoloog (registratienr. 419128)
ProRail LJV, telefoonnr. 088 231 30 73, e-mail suzanne.vandera@prorail.nl
Datum 11-09-2017

Aanleiding

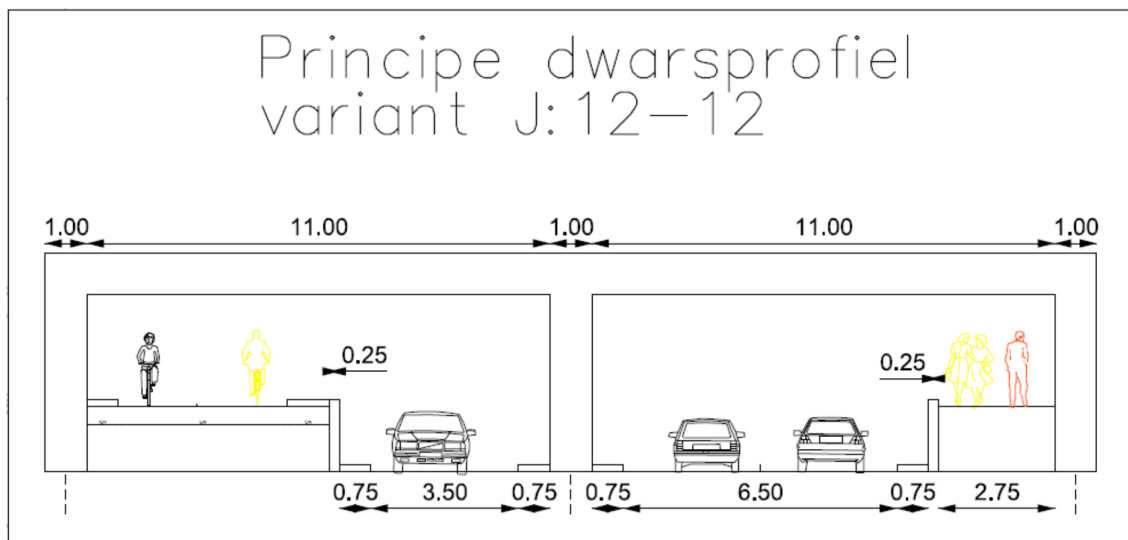
De gemeente Amsterdam is van plan om de huidige gelijkvloerse spoorkruising met de Kabelweg te vervangen door een ongelijkvloerse kruising in de vorm van een tunnel onder het spoor ter plaatse van de Contactweg. Omdat de overweg komt te vervallen ontstaat de kans om kostbare aanpassingen in de beveiliging die nodig zijn in het kader van de aanleg van een opstelsterrein voor reizigerstreinen ter plaatse van de Westhaven, te voorkomen door een 3^e spoor aan te leggen ten zuidwesten van de 2-sporige aansluiting.

Onderzoeksgebied

Onderstaande kaart geeft een globale weergave van de plannen in het onderzoeksgebied, waarbij de rode lijn de locatie van het 3^e spoor is en de blauwe pijlen de plek van de tunnel.

Voor de tunnel is het volgende principe dwarsprofiel gehanteerd:

Werkwijze

De vakspecialist toetst het plan aan het vigerend archeologisch beleid. Wanneer op basis van deze 'quick scan' een archeologisch onderzoek noodzakelijk wordt geacht, zal de vakspecialist, vaak in overleg met de specialist bij het bevoegd gezag, een voorstel doen voor de vorm van dit onderzoek.

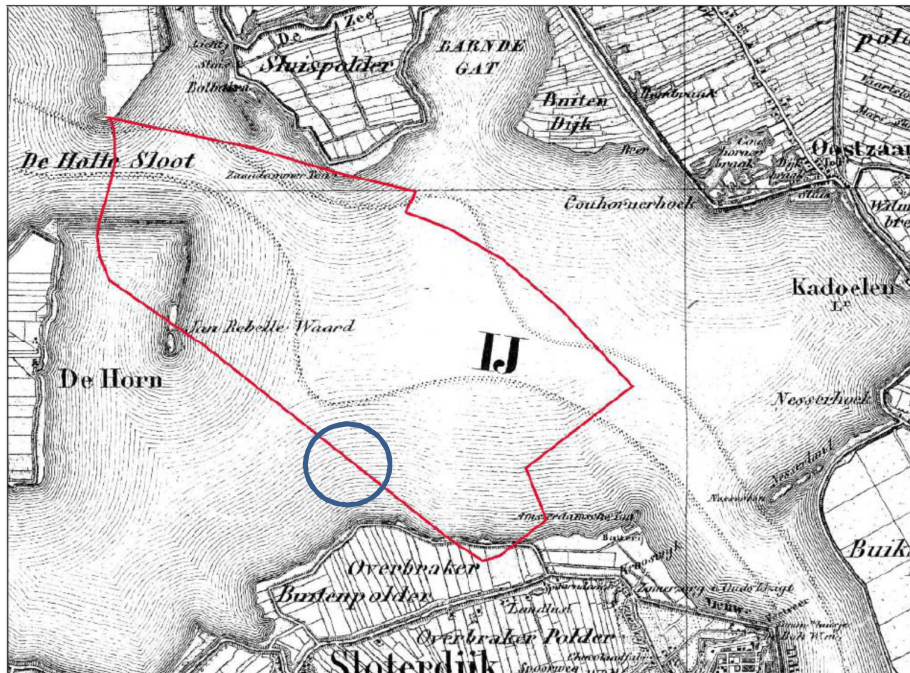
Een quick scan maakt geen onderdeel uit van het formele proces van de archeologische monumentenzorg. Een quick scan is geen document (en bedoelt dat ook niet te zijn) dat valt onder de KNA. Een quick scan vormt slechts een eerste risico-inschatting. De bevoegde overheid beslist uiteindelijk over de noodzaak tot en vorm van onderzoek. Aan de conclusies in dit document kunnen daarom in het ambtelijk of bestuurlijk besluitvormingsproces geen rechten worden ontleend.

Resultaten (uit De Leeuw 2011 en Stronkhorst & De Leeuw 2011)

De locatie ligt op de grens van twee bestemmingsplannen: bestemmingsplan "Alphadriehoek" aan de zuidwestzijde en bestemmingsplan "Petroleumhaven" aan de noordoostzijde. Voor beide bestemmingsplannen heeft Bureau Monumenten en Archeologie van de gemeente Amsterdam een archeologisch bureauonderzoek verricht. De resultaten hiervan zijn de volgende.

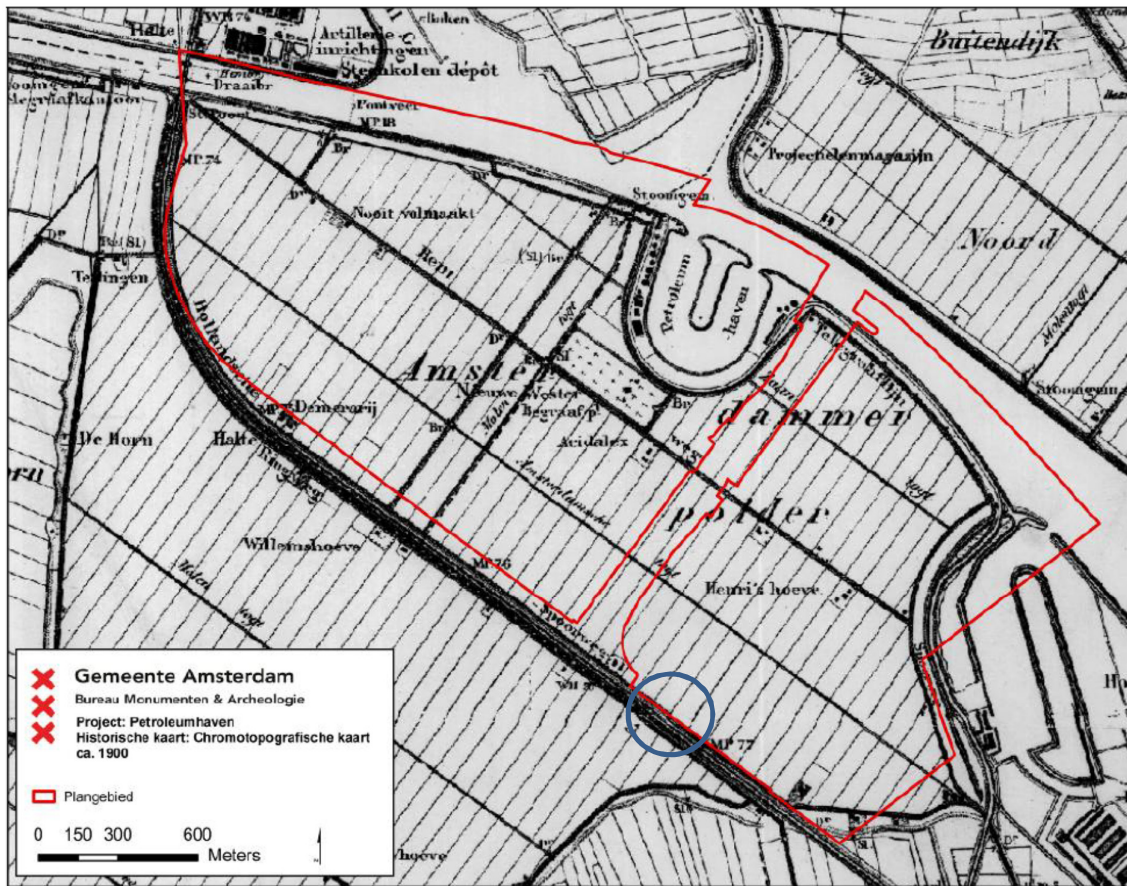
Het plangebied Petroleumhaven bevindt zich in de voormalige Amsterdammer Polder. Voordat deze in 1875 werd drooggelegd, was dit gebied onderdeel van het stroomgebied van het IJ. Vanaf de Middeleeuwen tot aan het einde van de 19^e eeuw was het IJ de belangrijkste vaarroute tussen Amsterdam en Haarlem, die tevens toegang bood tot de Amsterdamse haven.

Het IJ was oorspronkelijk een smalle veenstroom die zich verbreedde vanwege landschappelijke ontwikkelingen in 12^e – 14^e eeuw. Door stormvloed in die periode werd ondermeer de veenrug tussen het IJ en het Almere weggeslagen en zorgde aanzienlijke veenafslag voor uitbreiding van het wateroppervlak van het IJ. In het IJ lagen enkele veeneilanden.

Topografische Militaire Kaart (1854) met het plangebied in de blauwe cirkel.

Door de directe verbinding met de Zuiderzee kende het IJ getijden. Tijdens de sterke vloedstroom werden meer sedimenten afgezet dan er tijdens de minder sterkere stroom bij eb werden afgevoerd. Hierdoor hoopten sedimenten zich op en slibde het IJ langzaam dicht. Om een oplossing te bieden aan de steeds slechtere bereikbaarheid van het IJ via de Zuiderzee werd tussen 1865-1876 het Noordzeekanaal aangelegd. Een groot gedeelte van het kanaal is niet gegraven maar uitgespaard bij de inpoldering van het IJ en nadien uitgebaggerd.

Chromotopografische kaart rond 1900, met het plangebied in de blauwe cirkel.

Na de drooglegging van delen van het voormalige IJ-watergebied in 1875 werd het plangebied grotendeels in beslag genomen door de Amsterdammer Polder en vestigden zich hier boeren. Als gevolg van de aanleg van het Noordzeekanaal groeide het scheepvaartverkeer en breidde het havengebied zich uit. In 1885 werd de Petroleumhaven gegraven aan de westzijde van Amsterdam. Pas in de loop van de eerste decennia van de 20^e eeuw vond langzamerhand een grootschalige toename van de havenactiviteiten aan deze zijde van de stad plaats. In 1913 werd het besluit genomen om delen van de Amsterdammer polder in gebruik te nemen voor de aanleg van nieuwe open overslaghavens. Door de aanleg van het havengebied ging de oorspronkelijke infrastructuur van de Amsterdammer polder nagenoeg geheel verloren.

De aanleg van de havens en de verdere inrichting van het havengebied heeft gevolgen gehad voor de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied. De grond die vrij kwam met de aanleg van de havens werd gebruikt om het plangebied op te hogen. Het plangebied is met circa 4,50 meter opgehoogd.

In de bedding van de IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart, vanaf de 12^e eeuw of mogelijk vroeger. Ook kunnen hier resten van verdronken landschappen aanwezig zijn en losse vondsten, afval en gedumpt materiaal die in de bedding zijn weggezonden. Tenslotte kan de ondergrond op grotere diepte (circa 13 meter onder huidig maaiveld) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en een wijde verspreiding. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. De archeologische verwachting is daarom laag. Ter plaatse van de havens en het Noordzeekanaal wordt door baggerwerkzaamheden de lage verwachting bijgesteld naar een negatieve verwachting.

In de voormalige Amsterdammer Polder kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik van de drooglegging en de ontginning vanaf de 19^e eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben weinig tot geen samenhang en een wijde verspreiding. De archeologische verwachting is daarom laag. Vanwege de grootschalige herinrichting en bodemverstoringen vanaf de 19^e eeuw is de inrichting van de Amsterdammer Polder geheel verdwenen en wordt de lage verwachting in deze zone bijgesteld naar een negatieve verwachting.

Conclusie, aanbeveling, risico-analyse

Binnen het plangebied zijn geen materiële overblijfselen te verwachten. Door de inrichting van het plangebied als haven-, en industrieterrein is het aannemelijk dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in het plangebied zwaar is aangetast. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt daarom bij alle bodemingrepen.

Wel geldt de wettelijke meldingsplicht (cf. Erfgoedwet artikel 5.10): in geval bij de graafwerkzaamheden toch archeologische overblijfselen aangetroffen worden, dienen deze bij de gemeente aangemeld te worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Literatuur

De Leeuw, L., *Archeologisch Bureauonderzoek, Plangebied Alfadriehoek en Westhaven Westpoort*, BO 07-042, Amsterdam 2011.

Stronkhorst, M. en L. de Leeuw, *Archeologisch Bureauonderzoek, Plangebied Petroleumhaven Westpoort*, BO 10-144, Amsterdam 2011.